

Jacobus, D. L. (1930). *Genealogy as Pastime and Profession*. New Haven, Connecticut: The Tuttle, Morehouse & Taylor Company, 333 p. [in English].

JewishGen. The Global Home for Jewish Genealogy. Retrieved from <https://www.jewishgen.org/JewishGen/Mission.html> [in English].

Judaica Ukrainica. Retrieved from <https://judaicaukrainica.ukma.edu.ua/content/volumes> [in English].

Levchenko, L. & Shchukin, V. (2019). *Our Fellow Countryman Rebbe Menachem Mendel Schneerson*. Mykolaiv, New York, 156 p. [in English].

Lukin, B. & Peri, A. (1996, Spring). Israeli Archives with Material on Russian Jewish History: The Central Archives for the History of the Jewish People. *Jews in Eastern Europe*. Jerusalem: The Hebrew University, Centre for Research and Documentation of East European Jewry, 65–66. [in English].

Melamed, E. (1996). Information for Jewish Genealogists in the State Archive of Zhitomir Oblast. *Avotaynu: The International Review of Jewish Genealogy*, 12(1), 14–18. [in English].

Melamed, E. (1996). Sources on the history of Jewish Enlightenment and Culture in the Zhitomir Region State Archives. *East European Jewish Affairs*; 26(2), 97–101. [in English].

Weiner, Miriam. (1999). *Jewish Roots in Ukraine and Moldova: Pages from the Past and Archival Inventories (The Jewish Genealogy Series)*. Secaucus, NJ: Miriam Weiner Routes to Roots Foundation, 600 p. [in English].

Yad Vashem. The World Holocaust Remembrance Center. Retrieved from <https://www.yadvashem.org/> [in English].

Отримано: 09.12.2023

DOI 10.32626/2309-2254.2023-42.179-192

УДК 94(477.8)

РАЙКІВСЬКИЙ Ігор – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, індекс 76008, Україна (igor.raikivskyi@pnu.edu.ua)

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2218-9556>

RAIKIVSKYI Ihor – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History of Ukraine and methods of teaching history State Higher Educational Institution «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University», 57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivsk, index 76008, Ukraine (igor.raikivskyi@pnu.edu.ua)

ЄГРЕШІЙ Олег – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, індекс 76008, Україна (oleh.yehreshii@pnu.edu.ua)

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

YEHRESHII Oleh – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Ukraine and methods of teaching history State Higher Educational Institution «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University», 57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivsk, index 76008, Ukraine (oleh.yehreshii@pnu.edu.ua)

ПАСКА Богдан – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, індекс 76008, Україна (bohdan.paska@pnu.edu.ua)

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5452-5254>

PASKA Bohdan – Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department of History of Ukraine and methods of teaching history State Higher Educational Institution «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University», 57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivsk, index 76008, Ukraine (bohdan.paska@pnu.edu.ua)

Бібліографічний опис статті: Райківський, І., Єгрешій, О., Паска, Б. (2023). Соціально-економічні процеси в Івано-Франківській області Української РСР в радянській історіографії. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки, (42), 179–192.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР В РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Анотація. Мета дослідження – полягає в аналізі наукових праць радянських економістів, державних діячів, істориків та сформувані актуальні на час післявоєнної відбудови економіки та інфраструктури незалежної України рекомендації. **Методологія** дослідження базується на принципах науковості, об'єктивності, історизму. Застосовано проблемно-хронологічний, пошуковий, аналітичний методи, а також узагальнення та систематизації матеріалу. **Наукова новизна** полягає в тому, що усвідомлення негативних і позитивних тенденцій у соціально-економічному житті Івано-Франківської області, як складової західного регіону України та республіки, дає можливість виробити програму економічної відбудови і деяких теоретичних та практичних настанов. Головна увага має акцентуватися на правовій базі і положеннях Конституції України. Успішна відбудова країни можлива за умов залучення кваліфікованих спеціалістів і менеджерів, сучасної навчально-інформаційної мережі. Важливим складником соціальної політики держави є управління трудовими ресурсами, реалізація активної політики зайнятості. Вирішення основних побутових проблем позитивно впливатиме на відбудову та розвиток економіки. **Висновки.** Є всі підстави погодитися з радянськими науковцями у тому, що розбудова економіки та побутової інфраструктури краю була тісно пов'язана з підвищенням освітнього та культурного рівня місцевого населення. На покращення добробуту та тривалості життя впливали: рівень медичного обслуговування, соціальні гарантії, забезпечення пенсіями, отримання виплат та пільг із державного бюджету. Ці узагальнення спільні для усіх праць та публікацій. На початку 1970-х років на практиці розвивалася економічна

концепція – зміцнюється економіка держави – росте добробут народу. Її суть полягає в тому, що держава має скеровувати відповідні кошти на задоволення соціальних потреб людей: освіту, медицину, культуру, благоустрій. Український народ у нелегких умовах тоталітаризму зумів зберегти мову, культуру й одвічні духовні цінності завдяки подвижницькій роботі інтелігенції.

Ключові слова: відбудова, освіта, соціально-економічні процеси, Івано-Франківська область, колективізація, індустріалізація, урбанізація.

SOCIO-ECONOMIC PROCESSES IN THE IVANO-FRANKIVSK REGION OF THE UKRAINIAN SSR IN SOVIET HISTORIOGRAPHY

Abstract. *The purpose of the research is to analyze the scientific works of Soviet economists, state officials, and historians and formulate relevant recommendations for the post-war reconstruction of the economy and infrastructure of independent Ukraine. The research methodology is based on the principles of scientificity, objectivity, and historicism. Problem-chronological, exploratory, and analytical methods have been employed, along with the generalization and systematization of materials. The scientific novelty lies in the awareness of both negative and positive trends in the socio-economic life of the Ivano-Frankivsk region, as a component of the western region of Ukraine and the republic. This allows for the development of a program for economic reconstruction and some theoretical and practical guidelines. The main focus should be on the legal framework and provisions of the Constitution of Ukraine. Successful reconstruction of the country is possible with the involvement of qualified specialists and managers, as well as a modern educational-information network. An important component of the state's social policy is the management of labor resources and the implementation of an active employment policy. Addressing fundamental household issues will have a positive impact on the reconstruction and development of the economy. Conclusions.* There are all reasons to agree with Soviet scholars that the development of the economy and household infrastructure of the region was closely linked to the improvement of the educational and cultural level of the local population. Factors influencing the improvement of well-being and life expectancy included the level of medical services, social guarantees, pension provision, and receiving payments and benefits from the state budget. These generalizations apply to all works and publications. In the early 1970s, an economic concept was being implemented in practice – as the state's economy strengthens, the well-being of the people grows. Its essence lay in the idea that the state should allocate appropriate funds to meet the social needs of people: education, medicine, culture, and improvement. The Ukrainian people, in difficult conditions of totalitarianism, managed to preserve its language, culture, and timeless spiritual values thanks to the active efforts of the intelligentsia.

Key words: reconstruction, education, socio-economic processes, Ivano-Frankivsk region, collectivization, industrialization, urbanization.

Постановка проблеми. Післявоєнна відбудова УРСР вимагає критичного осмислення та глибокого вивчення історичного досвіду політичного та соціально-економічного розвитку держави. Актуальним питанням у нових військово-політичних умовах російсько-української війни є об'єктивне висвітлення та використання історичного досвіду минулих поколінь. Сьогодні, коли назріла потреба осмислити минуле і знайти орієнтири на майбутнє, необхідно всебічно вивчати проблеми української ментальності, які не дали

згаснути національній ідеї в часи тоталітаризму. Серед національних пріоритетів повоєнної відбудови незалежної України є формування економічної програми і практичних рекомендацій. Господарство та економічний потенціал Івано-Франківської області зазнав значних змін протягом середини – другої половини ХХ ст. Відповідні процеси активно вивчалися представниками радянської історичної школи, з урахуванням домінуючих у той час підходів та марксистсько-ленінської методології.

Мета дослідження полягає у всебічному й комплексному аналізі відображення соціально-економічних процесів на території Івано-Франківської області у ключових наукових працях радянської історіографії.

Аналіз джерел та останні дослідження. Джерелами статті виступили наукові праці провідних радянських істориків, які займалися вивченням соціально-економічних процесів на території Івано-Франківської області. Тема дослідження знайшла часткове відображення у працях І. Мищак (Мищак, 2009), С. Давидовича (Давидович, 2011), О. Малярчука (Малярчук, 2016). В історико-документальному нарисі «Росія-Україна: зради, союзи, війни» під редакцією Миколи Литвина (Литвин, 2022) розвінчуються присутні в радянській історіографії російські імперські наративи про багатолітню «допомогу» так званого «старшого брата», «спільну коліску», «історичну єдність і братерство» російського та українського народів.

Виклад основного матеріалу. Економічні санкції капіталістичних держав проти більшовицької Росії та непримиренність ідеологій спонукали до обґрунтування радянської історичної теорії. В економічному змаганні двох протилежних суспільно-політичних систем постала проблема вирішення практичних завдань. Різні антикомуністичні концепції розвитку економіки, спрямовані на дискредитацію так званих принципів соціалізму, розроблення «рецептів» з метою економічно виснажити СРСР, у свою чергу, штовхали до розроблення «політичної економії соціалізму». Суть її полягала в з'ясуванні того, як ефективно може функціонувати центрально-керована система і в яких конкретних формах економічних відносин вона мала бути втілена. У ній були закладені й ідеологічні трактування економічних проблем і «непомилність» висловлювань К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна, Й. Сталіна. У разі виникнення суперечностей між викладеними положеннями і реальною дійсністю можливими були лише суто схоластичні дискусії та необхідні трактування.

У 1934 р. на XVII з'їзді Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків) (ВКП(б)) відбулося офіційне визнання того, що соціалізму властиві товарно-грошові відносини. Постанова Центрального комітету (ЦК) ВКП(б) «Про перебудову викладання політичної економії» (1936 р.) закріпила новий курс викладання законів розвитку соціалістичної економіки. Альтернативні теорії запропонували радянські економісти О. Чайнов і М. Кондратьєв. Схемі «куркуль – середняк – бідняк» О. Чайнов протиставляв власну класифікацію, що охоплювала шість типів господарств: капіталістичне, напівтрудове, замож-

не сімейно-трудова, бідняцьке сімейно-трудова, напівпролетарське, пролетарське. Світове визнання здобув своїми науковими працями М. Кондратьєв. Теоретик виділив комплекс соціально-економічних процесів, розвиток яких характеризувався довгочасною періодичністю, і припускав наявність внутрішнього взаємозв'язку між ними. Зокрема, йшлося про нерівномірність науково-технічного прогресу і нагромадження капіталу, стрибкоподібні зміни в технологічній структурі виробництва в умовах грошового обігу і втягування нових країн у систему світового ринкового господарства (Юхименко, Леоненко, 2001, с. 390–391).

Підсумки дискусій підбила в 1952 р. книга Й. Сталіна «Економічні проблеми соціалізму в СРСР», лейтмотивом якої постала проблема становлення товарно-грошових відносин в умовах соціалізму. Існування їх великий «кормчий світового пролетаріату», «вождь усіх часів і народів» обґрунтовував наявністю двох основних форм соціалістичного виробництва: державної (загальнонародної) і колгоспної, яку не можна назвати загальнонародною (товарне виробництво і товарообіг є тимчасовою необхідністю). Вони нібито мали зникнути зі злиттям цих двох виробничих секторів в один загальнонародний виробничий сектор. Й. Сталін вбачав єдину причину існування товарного виробництва за соціалізму в наявності двох форм власності.

У 1940-1956 рр. радянські науковці почали розробляти напрямки, присвячені політичним подіям на Західній Україні: про триумфальний визвольний похід Червоної армії у вересні 1939 р., боротьбу трудящих проти буржуазії та проявів націоналізму, за торжество соціалізму, «омріяне возз'єднання», «золотий вересень» і т. п. Одночасно цим створювалися передумови для розвитку «світового революційного процесу» на перспективу. Магістральний напрям радянської історіографії зводився до вивчення ролі комуністичної партії в розвитку суспільно-політичної активності трудящих мас західних областей у процесі будівництва основ соціалізму. У 40-50-х рр. ХХ ст. видано академічні праці Б. Бабія (Бабій, 1954), С. Білоусова (Білоусов, 1951), М. Герасименка і Б. Дудикевича (Герасименко, Дудикевич 1955), П. Йови (Йова, 1954), Л. Корнієць (Корнієць, 1950), К. Сироцинського (Сироцинський, 1953) та ін. У них однобічно з позицій марксистсько-ленінсько-сталінської методології односторонньо охарактеризовано історичні події. Науковці часів сталінізму джерелами праць вважали твори класиків, вождів партії, постанови ЦК ВКП(б) і Ради Народних Комісарів (РНК) Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), ЦК Комуністичної партії (більшовиків) України (КП(б)У) і РНК УРСР, публікації офіційних видань, матеріали преси, а не фонди архівів.

ХХ з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС) 1956 р. став важливою віхою на шляху лібералізації та десталінізації радянського суспільства. Доповідь М. Хрущова «Про культ особи та його наслідки» не була опублікована в той час, хоча закордонні радіостанції її зміст передали вже наступного дня. Натомість громадянам СРСР була запропонована «полегшена» версія доповіді постанови ЦК КПРС «Про подолання культу особи та його

наслідки». Суттю наступного етапу був розквіт офіційної радянської науки під тотальним контролем комуністичної партії. Радянські вчені опублікували тоді тисячі праць, у яких намагалися довести керівну роль партії в усіх сферах життя суспільства та досягнення апогею науково-технічного прогресу. У 1957 р. Інститут суспільних наук Академії наук (АН) УРСР у Львові розпочав друкувати серію збірників наукових праць під назвою «3 історії західноукраїнських земель».

Важливу роль у радянській історіографії відіграли праці І. Богородиста (Богородист, 1964), В. Задорожного і М. Паламарчука (Задорожний, Паламарчук, 1960), М. Івасюти (Івасюта, 1962), О. Кірсанової (Кірсанова, 1981), І. Кошарного (Кошарний, 1974, 1975), М. Кравця (Кравець, 1959), В. Масловського (Масловський, 1984), Н. Петруні (Петруня, 1986), Й. Черниша (Черниш, 1963), Ф. Чернявського (Чернявський, 1978) та ін. Спільним для розглянутих робіт є обґрунтування офіційної концепції комуністичної партії й радянського уряду, вихваляння принципів соціалізму та «переваг» радянського способу життя. Головна увага акцентована на розв'язанні в західноукраїнських областях фундаментальних завдань – відбудови народного господарства, кадрового забезпечення радянізації, зміни національної свідомості, культурної революції, процесів колективізації сільського господарства, індустріалізації, урбанізації та ін.

Упродовж усього радянського проміжку історії ідеологічну літературу відповідного змісту видавали масовими тиражами. На допомогу лекторам товариства «Знання», партійним працівникам та агітаторам великими накладками у Львові у видавництві «Каменярь» друкували низку науково-популярних статей серії «Пост імені Ярослава Галана». Популяризувати радянський стиль життя і соціалістичні перетворення були покликані книги: «Рівна серед рівних» (Ватченко, 1977), «Весна відродженого краю» (Гранчак, Загайний, Корольов, 1974), «На землі Прикарпатській» (Зосіч, 1967), «Нове традицією село» (Здоровега, 1978), «Осяйний день» (Сардачук, 1979) та сотні інших. Надмірна зосередженість на позитивних явищах та схематизм аналізу дають підстави класифікувати такі дослідження як науково-публіцистичні.

Помітне місце в історіографії історії України того часу зайняла книга одіозного секретаря ЦК КПУ В. Маланчука «Торжество лєнінської національної політики (Комуністична партія – організатор розв'язання національного питання в західних областях УРСР)» (Маланчук, 1963), а за усім стильовим напрямом закріпився характерний термін – «маланчукізм». Упродовж двох десятиріч він слугував своєрідним стандартом для науковців-суспільствознавців. Так, у другій частині монографії «Комуністична партія – організатор боротьби за розв'язання національного питання в західних областях УРСР (1939-1953 рр.)» змальовано ідеальну картину «підкування партії про виховання кадрів» та «нешадну боротьбу з буржуазно-націоналістичним охвістям».

Надбанням радянської історичної доктрини стали колективні праці: «Розквіт економіки західних областей УРСР (1939-1964 рр.)» (Петровський,

1964), «Історія селянства Української РСР» (Компанієць, 1967), «Історія Української РСР» (Дубина, 1967), «Торжество історичної справедливості. Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі» (Олексюк, 1968), «За щастя оновленої землі: Нариси історії колгоспного селянства західних областей УРСР. 1939-1979» (Гвасюта, Масловський, Нечитайло, 1979), «Розквіт народної освіти в західних областях України» (Яремчук, Баїк, Санивець, 1979) та ін.

До висвітлення досліджуваних проблем залучалися різноманітні за своїм походженням джерела. Головну увагу дослідники приділяли порівнянню соціально-економічного становища місцевих українців під владою Польщі в міжвоєнний період із тими змінами, які відбулися після другої радянзації західних областей УРСР у післявоєнні десятиріччя. Перетворення в соціально-економічному житті західного регіону і зокрема Станіславської (з 9 листопада 1962 р. – Івано-Франківської) області – колективізація сільського господарства, індустріалізація, урбанізація – подавалися в радянській історіографії, як великі позитивні досягнення.

Увагу сучасників і дослідників історичного минулого привертала політична позиція щодо відстоювання інтересів республіки та діяльність на посаді першого секретаря ЦК компартії України (КПУ) Петра Шелеста. У його книзі «Україна наша Радянська» (Шелест, 1970) з гордістю говорилося про славні сторінки історії України, зокрема про козаччину. Очільник радянської України закликав митців відобразити у творах яскраві сторінки минувшини народу, продовжувати героїчні традиції. Значна увага в книзі приділялася побудові нових промислових підприємств, загальній модернізації економіки прикарпатського краю. У душі державної пропаганди говорилося про наявність на території Івано-Франківщини більше 200 промислових підприємств. Увага акцентувалася, зокрема, на виробничих потужностях Калуського калійного комбінату, Бурштинської теплової електростанції, розвитку лісової та лісообробної, нафтогазової промисловості а також туристичної сфери. Закономірно, що згодом члени політбюро ЦК КПУ на чолі з Володимиром Щербицьким зі своїм «вірно підданством» Москві книгу оголосили шкідливою. Щоправда, від цього книга стала ще популярнішою і поповнила бібліотеки творчої інтелігенції.

У 1981 р. в Києві видано бібліографічний покажчик «Історія фабрик і заводів Української РСР» (Євселевський, 1976), що був підготовлений співробітниками Державної історичної бібліотеки УРСР. Укладачі покажчика називають більше 900 різноманітних видань, зокрема найбільш значні статті, документальні збірники. Ціла низка праць присвячена виробничому об'єднанню «Хлорвініл» у м. Калуш (Гаврилів, 1976; Романенко, 1986). Цікавий фактичний матеріал містить серія «Вчені України – народному господарству» (Луньков, Хабєр, 1980) та ін.

Група вчених Інституту суспільних наук Академії наук Української РСР на прикладі дослідження сіл західних областей Української РСР створили соціологічне дослідження радянського села – «Соціальні перетворення у радянсь-

кому селі» (Ковальчак, 1976). Протягом майже десяти років було обстежено близько сорока сіл у різних місцевостях Західної України. Шість із них, у т. ч. Нижній Березів, що на Івано-Франківщині, вивчено «докладно». Автори поставили собі за мету розкрити всю сукупність змін у селах західних областей УРСР за роки радянської влади, а також показати досягнення в розвитку продуктивних сил, побуті, культурному і духовному житті як єдиному суспільному процесі соціалістичного розвитку. Для вивчення історії досліджуваних сіл авторами опрацьовано архівні й опубліковані джерела та наявну безпосередньо на місцях джерельну документацію. Колективній монографії притаманне чітке ідейно-політичне спрямування, вона «спростовує» різні буржуазно-націоналістичні фальсифікації історичного процесу на західних українських землях. Авторам вдалося отримати відомості безпосередньо від самих селян шляхом анкетного опитування, бесід, записів та спогадів. Значною мірою ця книга стала першим такого роду дослідженням в УРСР.

Серед наукової літератури, що розкрила «соціалістичні перетворення» на західноукраїнських землях, необхідно виокремити монографію Г. Ковальчака «Індустріальний розвиток західних областей України в період комуністичного будівництва» (Ковальчак, 1973). Автор детально характеризує удосконалення галузей структури промисловості західних областей УРСР, збільшення питомої ваги переробної промисловості, й особливо найпрогресивніших галузей важкої індустрії – машинобудівної, хімічної та паливно-енергетичної. Значна увага була приділена також зростанню промислових центрів регіону. Чимало місця в книзі відведено Івано-Франківщині, що стала однією з найбільш розвинених промислових областей західної частини УРСР і після Львівщини мала слугувати прикладом «соціалістичних перетворень».

В історіографічному доробку висвітлення соціально-економічного розвитку Карпатського регіону окреме місце займають монографії Г. Ковальчака «Економічний розвиток західноукраїнських земель» (Ковальчак, 1988) та М. Долишнього, С. Злупка, С. Писаренка «Украинские Карпаты. Экономика» (Долишний, Злупко, Писаренко, 1988). У цих монографіях було детально досліджено вузлові проблеми розвитку економіки регіону та краю, розкрито історію заводів і фабрик Івано-Франківської області, які в післявоєнний період з невеликих кустарних підприємств перетворилися на заводи із сучасним технічним обладнанням.

У 1970-1990 рр. вийшли друком узагальнюючі праці: восьмитомна «Історія Української РСР» (Лихолат, 1979), тритомна «Історія народного господарства Української РСР» (Лукінов, 1985, Лукінов, 1987), в яких комплексно проаналізовано історію розвитку провідних галузей економіки республіки. Окремі матеріали було присвячено також західноукраїнським областям. Автори видань, узагальнивши значний фактичний матеріал, окремі досягнення пов'язували винятково з політикою КПРС, натомість кризові явища й упущення замовчували. Мінуси командно-адміністративної планової економічної системи та негативні моменти розвитку економіки (зокрема, підпорядкування військово-промислового комплексу, техногенні катастрофи,

диспропорція виготовлюваної продукції із потребами населення) закономірно не знайшли свого відображення на сторінках праць дослідників.

Значну увагу радянські історики приділяли змінам у соціальному становищі населення Івано-Франківської області, формуванню колгоспного селянства, робітничого класу та трудової інтелігенції. У працях радянського періоду до середини 80-х років ХХ ст. пропагувалися тільки здобутки у сфері сільського господарства, підвищення добробуту жителів села, індустріалізація промисловості та урбанізаційні процеси в міському середовищі. Водночас замовчувалися негативні явища від здійснення соціалістичних перетворень, у т. ч. ліквідація приватновласницьких господарств (хутірських – прообразу фермерства) та почуття господаря на землі, масові депортації, криваві репресії, які торкнулися значної кількості населення регіону. Дослідники наголошували на зростанні грошових прибутків, розквіті «заможного і культурного соціалістичного способу життя». На їх думку, в другій половині ХХ ст. місцеve населення отримувало роботу, безкоштовне житло та освіту, соціальні гарантії, табори відпочинку, оздоровчі санаторії, відомчі профілакторії, сільські лікарні та фельдшерсько-акушерські пункти. На практиці ж сільське господарство на Івано-Франківщині після колективізації потребувало постійних дотацій із державного бюджету, мало низьку виробничу ефективність. У гірських і пригірських селах колгоспно-радгоспна система господарювання продемонструвала свою неспроможність і неефективність.

Висновки. Радянська історіографія висвітлювала соціально-економічні процеси в Івано-Франківській області в дусі загальноприйнятих на той час історіографічних штампів і наративів. Монографіям притаманне чітке ідейно-політичне спрямування із заздалегідь відомими патетичними висновками. Виражена тенденційність, надмірна зосередженість на позитивних явищах та схематизм у доборі фактичного матеріалу дають підстави класифікувати такі дослідження значною мірою як публіцистичні чи науково-публіцистичні. Як правило, таким працям притаманна однорідність при доборі джерел, що збіднювало не лише джерельну, але й історіографічну базу.

Водночас до активу радянських історичних праць, що розкривали соціально-економічні процеси в Івано-Франківській області, варто віднести значну пошукову роботу серед джерел допоміжного характеру (залучення матеріалів архівів заводів, фабрик, комбінатів і т. п.), появу узагальнюючих колективних видань монографічного характеру. Лише подекуди окремим авторам вдавалося підходити нестандартно – проводити анкетування населення, отримувати фактичний матеріал бесід, записів та спогадів радянських людей, тобто з використанням матеріалів усної історії.

Однак у цілому досліджувані видання мали виражену тенденційну спрямованість, історики були покликані популяризувати радянський стиль життя і соціалістичні перетворення на Прикарпатті, а альтернативні концепції, що ігнорувалися в радянській історіографії, піддавали критиці за «буржуазно-націоналістичні фальсифікації історичного процесу». У

традиційному для себе ключі радянські історики окремі досягнення у сфері економіки Івано-Франківської області (зокрема, розвиток лісової, лісообробної, нафтогазової промисловості чи досягнення туристичної сфери) пов'язували винятково з політикою КПРС, а виражені кризові явища й упущення замовчували. Характерно, що різні техногенні катастрофи, недоліки командно-адміністративної планової економічної системи та негативні аспекти розвитку економіки не знаходили свого відображення на сторінках праць радянських дослідників.

Список використаних джерел і літератури:

- Бабій, Б.** (1954). *Возз'єднання Західної України з Українською РСР*. Київ, 1954. 196 с.
- Білоусов, С.** (1951). *Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі*. Київ: [б. в.], 166 с.
- Богородист, І.** (1964). Про деякі питання соціалістичного будівництва в західних областях УРСР. *Укр. іст. журн.*, 6, 55–62.
- Ватченко, О.** (1977). *Рівня серед рівних*. Київ: Політвидав України, 168 с.
- Гаврилів, О.** (1976). *Обрії нового Калуша*. Ужгород: Карпати, 71 с.
- Герасименко М. & Дудикевич Б.** (1955). *Боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з Радянською Україною (1921-1939 рр.)*. Київ: Наук. думка. 246 с.
- Гранчак, І., Загайний, М. & Корольов, П.** (1974). *Весна відродженого краю*. Ужгород: Карпати. 216 с.
- Долишний М., Злуко, С. & Писарекно С.** (1988). *Украинские Карпаты. Економіка*. Киев: Наук. думка. 224 с.
- Дубина К.** (відп. ред). (1967). *Історія Української РСР* (в 2 т. Т. 2). Київ: Наук. думка, 860 с.
- Євселевський, Л.** (1976). Діяльність Всеукраїнської редакції «Історія фабрик і заводів». *Укр. іст. журн.*, 5, 54–65.
- Задорожний В. & Паламарчук М.** (1960). *Успіхи економічного розвитку західних областей Української РСР*. Київ: Держполітвидав УРСР, 175 с.
- Здоровега, Н.** (відп. ред). (1978). *Нове традицією село*. Львів: Видавництво «Каменярь», 128 с.
- Зосіч, Л.** (відп. ред). (1967). *На землі Прикарпатській*. Ужгород: Карпати, 232 с.
- Івасюта, М.** (1962). *Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР*. Київ: Вид-во Академії наук УРСР, 316 с.
- Івасюта, М., Масловський, В. & Нечитайло, В.** (1979). *За щастя оновленої землі: нариси історії колгоспного селянства західних областей УРСР. 1939-1979*. Київ: Наук. думка. 210 с.
- Йова, П.** (1954). *Боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з Радянською Україною*. Львів: [б. в.], 113 с.
- Кірсанова, О.** (1981). *Розвиток суспільно-політичної активності трудящих західних областей УРСР у процесі будівництва основ соціалізму. 1944-1950*. Київ: Наук. думка, 223 с.
- Ковальчак, Г.** (1973). *Індустріальний розвиток західних областей України в період комуністичного будівництва*. Київ: Наук. думка, 236 с.
- Ковальчак, Г.** (гол. ред.). (1976). *Соціальні перетворення у радянському селі. На прикладі сіл західних областей Української РСР*. Київ: Наук. думка, 230 с.

- Ковальчак, Г.** (1988). *Економічний розвиток західноукраїнських земель*. Київ: Наук. думка, 251 с.
- Компанієць, І.** (гол. ред.). (1967). *Історія селянства Української РСР* (в 2 т. Т. 2). Київ: Наук. думка, 536 с.
- Корнієць, Л.** (1950). *Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР*. Київ: Держполітвидав, 31 с.
- Кошарний, І.** (1974). *Рясні плоди дружби (Економічні і культурні перетворення у західних областях України за роки Радянської влади)*. Львів: Каменяр, 280 с.
- Кошарний, І.** (1975). *У сузір'ї соціалістичної культури. Культурне будівництво у возз'єднаних областях УРСР (1939-1958 рр.)*. Львів: Вища школа, 239 с.
- Кравець, М.** (1959). *Нариси робітничого руху в Західній Україні ХХ ст.* Київ: Наук. думка, 233 с.
- Лихолат, А.** (ред.). (1979). *Історія Української РСР* (в 8 т., 10 кн. Т. 8, Кн. 2: Українська РСР в період розвинутого соціалізму і будівництва комунізму (кінець 50-х – 70-ті роки). Київ: Наук. думка, 700 с.
- Литвин, М.** (відп. ред.). (2022). *Росія – Україна: зради, союзи, війни*. Львів: Астон, 798 с.
- Лукінов, І.** (гол. ред.). (1985). *Історія народного господарства Української РСР* (в 3 т., 4 кн. Т. 3, Кн. 1). Київ: Наук. думка, 464 с.
- Лукінов, І.** (гол. ред.). (1987). *Історія народного господарства Української РСР* (в 3-х т. 4 кн. Т. 3, Кн. 2). Київ: Наук. думка, 440 с.
- Луньков, Ю. & Хабєр, В.** (1980). *Производство концентрированных калийных удобрений из полиминеральных руд*. Киев: Техніка, 158 с.
- Маланчук, В.** (1963). *Торжество ленінської національної політики (Комуністична партія – організатор розв'язання національного питання в західних областях УРСР)*. Львів: Книжково-журнальне вид-во, 696 с.
- Масловский, В.** (1984). *В борьбе с врагами социализма: Очерки истории классовой борьбы на селе в период построения основ социализма в западных областях Украины. 1939-1950*. Львов: Государственный ун-т им. И. Франко, 187 с.
- Олексюк, М.** (відп. ред.). (1968). *Торжество історичної справедливості: Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту ім. І. Франка, 803 с.
- Петровський, М.** (відп. ред.). (1964). *Розквіт економіки західних областей УРСР (1939-1964 рр.)*. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 290 с.
- Петруня, Н.** (1986). *Комсомол – активний помічник партії в строительстве социализма в западных областях УССР (1939-1958 гг.)* (автореф... канд. ист. наук: спец. 07.00.01 «История Украины»). Киев, 22 с.
- Романенко, О.** (1986). *«Хлорвинил» вчера, сегодня и завтра*. Ужгород: Карпати, 86 с.
- Сардачук, П.** (відп. ред.). (1979). *Осяйний день*. Ужгород: Карпати, 304 с.
- Сироїнський, К.** (1953). *Перемога колгоспного ладу в західних областях Української РСР*. Київ: Держполітвидав УРСР, 96 с.
- Черниш, Й.** (1963). *Комуністична партія України – організатор соціалістичних перетворень на селі західних областей Української РСР (1939-1958 рр.)*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту ім. І. Франка, 267 с.
- Чернявский, Ф.** (1978). *По пути социализма: Деятельность Коммунистической партии по укреплению руководящей роли рабочего класса при построении основ социализма в западных областях Украинской ССР (1939-1950)*. Львов: Высшая шк., 239 с.

Шелест, П. (1970). *Україно наша радянська*. Київ: Видавництво політичної літератури України, 280 с.

Юхименко, П. & Леоненко, П. (2001). *Історія економічних учень*: навч. посібник. Київ: Знання-Прес, 514 с.

Яремчук, Д., Байк, Л. & Санівець, В. (1979). *Розквіт народної освіти в західних областях України*. Київ: Рад. шк., 192 с.

References:

Babii, B. (1954). *Vozziednannia Zakhidnoi Ukrainy z Ukrainskoiu RSR* [Reunification of Western Ukraine with the Ukrainian SSR]. Kyiv, 196 s. [in Ukrainian].

Bilousov, S. (1951). *Vozziednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi* [Reunification of the Ukrainian people in the united Ukrainian Soviet state]. Kyiv: [b. v.], 166 s. [in Ukrainian].

Bohorodyst, I. (1964). *Pro deiakhi pytannia sotsialistychnoho budivnytstva v zakhidnykh oblastiakh URSR* [On certain issues of socialist construction in the western regions of the Ukrainian SSR]. *Ukr. ist. zhurn.*, 6, 55–62. [in Ukrainian].

Vatchenko, O. (1977). *Rivna sered rivnykh* [Equal among equals]. Kyiv: Polityvdav Ukrainy, 168 s. [in Ukrainian].

Havryliv, O. (1976). *Obrii novoho Kalusha* [Horizons of the new Kalush]. Uzhhorod: Karpaty, 71 s. [in Ukrainian].

Herasymenko, M. & Dudykevych, B. (1955). *Borotba trudiashchykh Zakhidnoi Ukrainy za vozziednannia z Radianskoiu Ukrainoiu (1921-1939 rr.)* [Struggle of the working people of Western Ukraine for reunification with Soviet Ukraine (1921-1939)]. Kyiv: Nauk. dumka, 246 s. [in Ukrainian].

Hranchak, I., Zahainyi, M. & Koroov, P. (1974). *Vesna vidrodzhenoho kraiu* [Spring in the revived land]. Uzhhorod: Karpaty, 216 s. [in Ukrainian].

Dolyshnyi, M., Zlupko, S. & Pysarekno, S. (1988). *Ukrainskie Karpaty. Ekonomika* [Ukrainian Carpathians. Economy]. Kyiv: Nauk. dumka, 224 s. [in Ukrainian].

Dubyna, K. (Ed). (1967). *Istoriia Ukrainskoi RSR* [History of the Ukrainian SSR] (Vol. 2). Kyiv: Nauk. dumka, 860 s. [in Ukrainian].

Yevselevskiy, L. (1976). *Diialnist Vseukrainskoi redaktsii "Istoriia fabryk i zavodiv"* [Activities of the all-Ukrainian editorial office "History of factories and plants"]. *Ukr. ist. zhurn.*, 5, 54–65. [in Ukrainian].

Zadorozhnyi, V. & Palamarchuk, M. (1960). *Uspikhy ekonomichnogo rozvytku zakhidnykh oblastei Ukrainskoi RSR* [Successes of economic development in the western regions of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Derzhpolitvydav URSR, 175 s. [in Ukrainian].

Zdoroveha, N. (Ed.). (1978). *Nove tradytsiieu selo* [The new tradition of the village]. Lviv: Vydavnytstvo "Kameniar", 128 s. [in Ukrainian].

Zosich, L. (Ed.). (1967). *Na zemli Prykarpatskii* [On the Carpathian land]. Uzhhorod: Karpaty, 232 s. [in Ukrainian].

Ivasiuta, M. (1962). *Narysy istorii kolhospnogo budivnytstva v zakhidnykh oblastiakh Ukrainskoi RSR* [Essays on the history of collective farm construction in the western regions of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk URSR, 316 s. [in Ukrainian].

Ivasiuta, M., Maslovskiy, V. & Nechytailo, V. (1979). *Za shchastia onovlenoi zemli: narysy istorii kolhospnogo selianstva zakhidnykh oblastei URSR. 1939-1979* [For the happiness of the renewed land: essays on the history of collective farm peasantry in the western regions of the Ukrainian SSR. 1939-1979]. Kyiv: Nauk. dumka, 210 s. [in Ukrainian].

Yova, P. (1954). *Borotba trudiashchykh Zakhidnoi Ukrainy za vozziednannia z Radianskoiu Ukrainoiu* [Struggle of the working people of Western Ukraine for reunification with Soviet Ukraine]. Lviv: [b. v.], 113 s. [in Ukrainian].

Kirsanova, O. (1981). *Rozvytok suspilno-politychnoi aktyvnosti trudiashchykh zakhidnykh oblastei URSS u protsesi budivnytstva osnov sotsializmu. 1944-1950* [The development of socio-political activity of the working people in the western regions of the Ukrainian SSR during the construction of the foundations of socialism. 1944-1950]. Kyiv: Nauk. dumka, 223 s. [in Ukrainian].

Kovalchak, H. (1988). *Ekonomichni rozvytok zakhidnoukrainskykh zemel* [Economic development of western Ukrainian lands]. Kyiv: Nauk. dumka, 251 s. [in Ukrainian].

Kovalchak, H. (Ed.). (1976). *Sotsialni peretvorennia u radianskomu seli. Na prykladi sil zakhidnykh oblastei Ukrainskoi RSR* [Social transformations in soviet village. A case study of villages in the western regions of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Nauk. dumka, 230 s. [in Ukrainian].

Kovalchak, H. (1973). *Industrialnyi rozvytok zakhidnykh oblastei Ukrainy v period komunistychnoho budivnytstva* [Industrial development of the western regions of Ukraine during the communist construction period]. Kyiv: Nauk. dumka, 236 s. [in Ukrainian].

Kompaniiets, I. (Ed.). (1967). *Istoriia selianstva Ukrainskoi RSR* [History of peasantry in the Ukrainian SSR] (Vol. 2). Kyiv: Nauk. dumka, 536 s. [in Ukrainian].

Korniets, L. (1950). *Sotsialistychni peretvorennia v zakhidnykh oblastiakh Ukrainskoi RSR* [Socialist transformations in the western regions of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Derzhpolitytydav, 31 s. [in Ukrainian].

Kosharnyi, I. (1974). *Riasni plody druzhby (Ekonomichni i kulturni peretvorennia u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy za roky Radianskoi vlady)* [Abundant fruits of friendship (economic and cultural transformations in the western regions of Ukraine during the years of Soviet rule)]. Lviv: Kameniar, 280 s. [in Ukrainian].

Kosharnyi, I. (1975). *U suziri sotsialistychnoi kultury. Kulturne budivnytstvo u vozziednannykh oblastiakh URSS (1939-1958 rr.)* [In the constellation of socialist culture. Cultural construction in the reunited regions of the Ukrainian SSR (1939-1958)]. Lviv: Vyshcha shkola, 239 s. [in Ukrainian].

Kravets, M. (1959). *Narysy robitnychoho rukhu v Zakhidnii Ukraini XX st.* [Essays on the labor movement in Western Ukraine in the 20th century]. Kyiv: Naukova dumka, 233 s. [in Ukrainian].

Lykholat, A. (Ed.). (1979). *Istoriia Ukrainskoi RSR* [History of the Ukrainian SSR] (Vol. 8, Book 2: Ukrainian SSR during the period of advanced socialism and building communism (late 1950s – 1970s)). Kyiv: Nauk. dumka, 700 s. [in Ukrainian].

Lytyyn, M. (Ed.). (2022). *Rosii – Ukraina: zrady, soiuzy, viiny* [Russia – Ukraine: betrayals, alliances, wars]. Lviv: Aston, 798 s. [in Ukrainian].

Lukinov, I. (Ed.). (1987). *Istoriia narodnoho gospodarstva Ukrainskoi RSR* [History of the national economy of the Ukrainian SSR] (Vol. 3, Book 2). Kyiv: Nauk. dumka, 440 s. [in Ukrainian].

Lukinov, I. (Ed.). (1985). *Istoriia narodnoho gospodarstva Ukrainskoi RSR*: [History of the national economy of the Ukrainian SSR] (Vol. 3, Book 1). Kyiv: Nauk. dumka, 464 s. [in Ukrainian].

Lunkov, Yu. & Khaber, V. (1980). *Proyzvodstvo kontsentryrovannykh kalyinykh udobrenyi iz polymyneralnykh rud* [Production of concentrated potash fertilizers from polymetallic ores]. Kyiv: Tekhnika, 158 s. [in Ukrainian].

Malanchuk, V. (1963). *Torzhestvo leninskoi natsionalnoi polityky (Komunistychna partiia – orhanizator rozviazannia natsionalnogo pytannia v zakhidnykh oblastiakh URSS)*

[Triumph of Leninist national policy (Communist Party as the organizer of resolving the national question in the western regions of the Ukrainian SSR)]. Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vyd-vo, 696 s. [in Ukrainian].

Maslovskiy, V. (1984). *V borbe s vrahamy sotsyalizma : Ocherki istorii klassovoi borby na sele v period postroyeniya osnov sotsializma v zapadnykh oblastiakh Ukrainy. 1939-1950* [In the struggle against enemies of socialism: essays on the history of class struggle in the countryside during the construction of the foundations of socialism in the western regions of Ukraine. 1939-1950]. Lviv: Gosudarstvennyi un-t im. I. Franko, 187 s. [in Ukrainian].

Oleksiuk, M. (Ed.). (1968). *Torzhestvo istorychnoi spravedlyvosti: Zakonomirnist vozziednannia zakhidnoukrainskykh zemel v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi* [Triumph of historical justice: regularities of reunification of western Ukrainian lands in the united Ukrainian Soviet state]. Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu im. I. Franka, 803 s. [in Ukrainian].

Petrovskiy, M. (Ed.). (1964). *Rozkvit ekonomiky zakhidnykh oblasteri URSR (1939-1964 rr.)* [The flourishing of the economy in the western regions of the Ukrainian SSR (1939-1964)]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu, 290 s. [in Ukrainian].

Petrunia, N. (1986). *Komsomol – aktyvnyi pomoshchnik partii v stroutelstve sotsializma v zapadnykh oblastiakh USSR (1939-1958 hh.)* [Komsomol – an active assistant of the party in building socialism in the western regions of the USSR (1939-1958)] (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Kyiv, 22 s. [in Russian].

Romanenko, O. (1986). «Khlorvinil» vchera, sehodnia i zavtra [“Chlorovinyl” yesterday, today, and tomorrow]. Uzhhorod: Karpaty, 86 s. [in Russian].

Sardachuk, P. (Ed.). (1979). *Osiainyi den* [Radiant day]. Uzhhorod: Karpaty, 304 s. [in Ukrainian].

Syrotsynskiy, K. (1953). *Peremoha kolhospnogo ladu v zakhidnykh oblastiakh Ukrainiskoi RSR* [Triumph of the collective farm system in the western regions of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Derzhpolitytvydav URSR, 96 s. [in Ukrainian].

Chernysh, Y. (1963). *Komunistychna partiia Ukrainy – orhanizator sotsialistychnykh peretvoren na seli zakhidnykh oblasteri Ukrainiskoi RSR (1939-1958 rr.)* [The Communist Party of Ukraine – organizer of socialist transformations in the villages of the western regions of the Ukrainian SSR (1939-1958)]. Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu im. I. Franka, 267 s. [in Ukrainian].

Chernyavskiy, F. (1978). *Po puti sotsializma: Deyatelnost Kommunisticheskoy partii po ukrepleniyu rukovodyashey roli rabocheho klassa pri postroyeni osnov sotsializma v zapadnykh oblastiakh Ukrainiskoy SSR (1939-1950)* [On the path of socialism: the activities of the Communist Party in strengthening the leading role of the working class in building the foundations of socialism in the western regions of the Ukrainian SSR (1939-1950)]. Lviv: Vysshaia shk, 239 s. [in Ukrainian].

Shelest P. (1970). *Ukraino nasha radianska* [Our Soviet Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy, 280 s. [in Ukrainian].

Yukhymenko P. & Leonenko P. (2001). *Istoriia ekonomichnykh uchen* [History of economic doctrines]. Navch. posibnyk. Kyiv: Znannia-Pres, 514 s. [in Ukrainian].

Yaremchuk, D., Baik, L. & Sanyvets, V. (1979). *Rozkvit narodnoi osvity v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy* [The heyday of public education in the western regions of Ukraine]. Kyiv: Radian. shkola, 192 s. [in Ukrainian].

Отримано: 03.12.2023